

СТРОКИ У ДОГОВОРІ ДОРУЧЕННЯ

УДК 347.440

Постановка проблеми. Строки (терміни), як надзвичайно вагома юридична категорія, закріплюються нормами цивільного законодавства з метою врегулювання темпоральних показників цивільних правовідносин. Законодавче закріплення строків (поряд з ними термінів) викликає багато проблем у їх практичному застосуванні, теоретичному визначенні, а також у процесі обчислення. У повній мірі це стосується правовідносин щодо вчинення від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певних юридичних дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання строків у договорах доручення досліджувались частково у працях М.І.Брагінського, В. А. Васильєвої, І. В. Венедіктової, І.С.Вільнянського, О. В. Дзери, О. С. Іоффе, О. О. Красавчикова, Н.С.Кузнєцової, А. В. Луць, В. В. Луця, Р. А. Майданіка, Н. Н. Нирової, І. Б. Новицького, Ю. К. Толстого, Н. В. Федорченко С. Я. Фурси, Я. М. Шевченко та інших вчених. Але комплексного аналізу не проводилось.

Мета статті. Тому метою статті є дослідження особливостей правового регулювання строків здійснення прав та виконання обов'язків у договорі доручення.

Виклад основного матеріалу. Основним обов'язком довірителя за договором доручення є обов'язок видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій (ч. 1 ст. 1007 ЦК). Хоча, виходячи із змісту ч. 3 ст. 244 ЦК, довіреність може бути надана довірителем безпосередньо третій особі.

Серед посередницьких договорів даний обов'язок довірителя існує тільки у договорі доручення, оскільки він є класичним представницьким договором [1, с. 233]. Також довіреність може видаватися при укладенні агентського договору, за умови, якщо агент виступає у відносинах із третіми особами від імені принципала. Важливість цього обов'язку пов'язана із наділенням пові-

реного повноваженнями для вступу у відносини із третіми особами. Довіреність носить інформативний характер і слугує доказом факту передачі повноважень, їх обсягу та строку існування.

На практиці довіреність часто ототожнюють із договором доручення, хоча у науці ці поняття чітко розрізняються. Ще О. С. Іоффе писав, що сам факт видачі довіреності не є угодою, а юридичною дією одностороннього характеру [2, с. 206]. С. І. Вільнянський також вважав, що довіреність є одностороннім актом, що стосується третьої особи, з якою представник буде вчиняти правочини від імені представленої особи [3, с. 176]. Аналогічну позицію займають і сучасні вітчизняні вчені-цивілісти [4, с. 8].

Згідно зі ст. 247 ЦК строк довіреності встановлюється у довіреності. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії. Строк довіреності, виданої у порядку передоручення, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана (ст. 247 ЦК). Іншими словами, відсутність у довіреності строку її дії не тягне за собою втрату довіреністю юридичної сили. Однак із строком пов'язана інша обов'язкова вимога, порушення якої тягне за собою нікчемність довіреності, – зазначення дати її видачі. У довіреності, як і у договорі доручення, допускається встановлення сторонами «умовного строку дії», тобто прив'язки початку або закінчення дії довіреності до певної події.

У радянській цивілістичній літературі висловлювалася позиція, що час здійснення дій повіреним (умова про строк) визначається угодою сторін. Загальний строк дії договору доручення визначається терміном виданої довіреності [5 с. 342]. Однак пов'язувати строк дії договору доручення із строком дії довіреності є неправильним, оскільки строк, що вказується у довіреності, може збігатися із строком договору доручення, може бути меншим або більшим. Безумовно, ідеальний варіант – коли строк дії договору доручення та строк дії довіреності співпадають. Якщо строк дії довіреності закінчився, а строк договору доручення ні, то довіритель на підставі цього ж договору вправі видати нову довіреність зі строком дії, який не перевищує строк дії договору.

Якщо ж строк довіреності перевищує строк дії договору, то вона діє до закінчення цього договору.

Законодавець не визначив строку, протягом якого довіритель повинен виконати цей обов'язок, залишивши сторонам можливість встановити його самостійно.

Так, ЗАТ «ТРАНСПРОУД ГРУП» звернулося до Господарського суду міста Києва із позовною заявою до АТ закритого типу «Інтер-Контакт» про визнання договору доручення №10/081-к від 05.08.2008 р. недійсним. Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач посилався на те, що укладення оспорюваного правочину не спрямоване на реальне настання наслідків, що ним обумовлені, так як довірителем (АТ закритого типу «Інтер-Контакт») не було видано довіреності і повірений (ЗАТ «ТРАНСПРОУД ГРУП») не зміг здійснити жодної юридичної дії (укладення договорів купівлі-продажу) на протязі дії укладеного договору. В свою чергу відповідач посилався на те, що договором не зазначено, коли саме довіритель мав видати довіреність, тому за довірителем залишено право здійснити її видачу, коли повірений за наслідками пошуку контрагентів повідомить про наявність контрагентів, з якими можливо укласти договір. Претензій на предмет відсутності доручення позивач в період дії договору не висував.

Суд, оцінюючи подані сторонами докази, дійшов до висновку, що позовні вимоги не підлягають задоволенню, оскільки на момент підписання спірного договору позивач та відповідач у повному обсязі виконали всі вимоги законодавства, які ставляться до даного виду договору відповідно до ст. ст. 1000-1003 ЦК. Сам по собі факт невиконання сторонами умов правочину не робить його фіктивним. У постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про визнання угод недійсними» зазначено, що невиконання або неналежне виконання угоди не може бути підставою для визнання її недійсною і у цьому разі сторона вправі вимагати розірвання договору або застосування інших встановлених наслідків. Крім того, відсутність довіреності не позбавляло позивача можливості здійснення дій з пошуку контрагентів.

З огляду на викладене, з метою забезпечення стабільності посередницьких відносин та запобігання непорозумінням між контра-

гентами пропонується внести зміни у ст. 1007 ЦК, застосувавши диспозитивний метод правового регулювання. Таким чином, вважаємо, варто викласти п. 1 ст. 1007 у наступній редакції: «Довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, якщо інше не встановлено договором. Довіреність, видана на підставі договору доручення, повинна видаватися довірительом не пізніше строку виконання доручення». Також ст. 1001 ЦК необхідно доповнити п. 2, який викласти у наступній редакції: «Строк дії довіреності, виданої на підставі договору доручення, не повинен перевищувати строку дії самого договору».

Наступний обов'язок довірителя полягає в тому, щоб забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення (п. 1 ч. 2 ст. 1007 ЦК). Аналогічна норма міститься і у п. 2 ст. 975 ЦК РФ. Видається, що поняття «засоби» є набагато ширшим за грошові засоби (кошти) і включає в себе різні інформаційні та технічні засоби – матеріальні об'єкти, що роблять можливим виконання доручення або полегшують його чи прискорюють, хоча також мають свій грошово-вартісний вимір. Довіритель зобов'язаний надати повіреному спеціальні засоби (автомобіль, телефон, документи тощо) та аванс (грошові кошти), необхідні для покриття витрат, пов'язаних із виконанням доручення. Хоча не можна однозначно стверджувати, що цивільний закон під поняттям «забезпечити» розуміє «авансувати», тобто це скоріше гіпотеза. Більше того, напрошується думка, що законодавець застосував до договору доручення положення договору комісії, згідно з яким витрати по виконанню доручення попередньо несе комісіонер як посередник (п. 2 ч. 2 ст. 1007 ЦК), що суперечить юридичній природі договору доручення, зокрема його особистісно-довірительному характеру. З цього приводу, слід зазначити, що норми китайського цивільного законодавства чітко встановлюють обов'язок довірителя попередньо оплатити витрати повіреного, пов'язані із виконанням доручення: «Довіритель зобов'язаний попередньо оплатити витрати повіреного, пов'язані із виконанням доручення. Якщо повірений авансом виплачує витрати, пов'язані із виконанням доручення, то довіритель зобов'язаний відшкодувати ці ви-

трати та відсотки по них» (ст. 398 Закону КНР «Про договір») [6, с. 164]. Подібну норму не завадило б рецепіювати і у вітчизняний цивільний закон.

Безумовно, вище згаданий обов'язок пов'язаний із тим, що повірений діє за рахунок довірителя (ст. 1000 ЦК). Важливість своєчасного виконання цього обов'язку полягає в тому, що його невиконання унеможливує повіреним виконання доручення. Тобто до тих пір, поки довіритель не виконає обов'язку забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення, повірений позбавлений можливості приступити до виконання доручення. Як зазначає Н. В. Федорченко, відмова довірителя видати аванс може розглядатися як прагнення припинити договір [7, С. 123-124]. Слід зазначити, що сторони при укладенні договору можуть звільнити довірителя від вказаного обов'язку, тобто він є диспозитивним.

Той факт, що вітчизняний законодавець не надає легального визначення поняття «засоби», може призвести до різного тлумачення та неоднозначного правозастосування. Адже не можна стверджувати, що забезпечення засобами включає в себе надання довірителем повіреному наявних у нього відомостей, необхідних для виконання доручення.

Варто зауважити, що даний обов'язок законодавцем не закріплений при регламентації інших посередницьких договорів, хоча за аналогією закону без будь-яких перешкод може передбачатися при укладенні агентського договору чи договору управління майном. До речі І. В. Венедіктова при дослідженні правового статусу установника управління за договором управління майном, поруч із іншими, виокремила два самостійні обов'язки установника управління: 1) забезпечити управителя коштами, необхідними для виконання договору, та 2) передати управителю всі документи і відомості для виконання його обов'язків і здійснення прав за договором [8, С. 160].

Цей обов'язок повинен виконуватися довірителем у розумний строк, який повинен бути достатнім для того, щоб повірений належним чином виконав доручення (включаючи підготовчі дії

до нього), а його невчасне виконання повинно розглядатися як прострочення довірителя.

Тому пропонується доповнити п. 1 ч. 2 ст. 1007 ЦК та викласти його у наступній редакції: «Забезпечити повіреного в розумний строк засобами, в тому числі грошовими коштами, відомостями, необхідними для виконання доручення». Також окремим п. 2 виділити обов'язок «виплатити повіреному в розумний строк аванс, якщо це впливає із змісту доручення, а інше не встановлено договором».

Іншим обов'язком, який пов'язаний із дією повіреного за рахунок довірителя, – це обов'язок останнього відшкодувати повіреному всі витрати, пов'язані із виконанням доручення.

На практиці часто у зв'язку з неврегульованістю строку виконання даного обов'язку виникають спори між учасниками цивільного обороту. Наведемо такий приклад із судової практики.

Між Фізичною особою-підприємцем ОСОБА_2 (позивач по справі) та ЗАТ «Лозівський молочний завод» (відповідач по справі) був укладений договір доручення № 96/10 у відповідності до п. 1.1. якого повірений (позивач) за винагороду зобов'язується від імені і за рахунок довірителя (відповідача) здійснювати юридичні дії пов'язані з закупівлею у населення певного товару. Однак, відповідач в порушення умов вказаного договору за отриманий товар розрахувався частково, у зв'язку з чим у відповідача утворилася заборгованість перед позивачем в розмірі 69211,06 грн.

Надаючи правову оцінку викладеним обставинам з урахуванням фактичних та правових підстав позовних вимог суд виходив з наступного: «... Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 1007 ЦК України довіритель зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення. Позовні вимоги в частині стягнення суми основного боргу суд вважав обґрунтованими, доведеними і підлягаючими задоволенню в повному обсязі, а тому позов задовольнив [9].

З вище наведеного прикладу вбачається необхідність чіткішого регулювання обов'язків довірителя. Обов'язок відшкодувати повіреному всі витрати, пов'язані із виконанням доручення передбачений у договорі доручення (п. 2 ч. 2 ст. 1006 ЦК), у до-

говорі комісії (ч. 1 ст. 1024 ЦК) та договорі управління майном (ч. 1 ст. 1042 ЦК). Безумовно, він може передбачатися і в агентському договорі, договорі консигнації, а також інших непойменованих посередницьких договорах. Найявність закріплення цього обов'язку довірителя у цивільному законі надає можливість повіреному виконувати доручення за власні кошти та після виконання доручення гарантує їхнє повне відшкодування. Такі фактичні витрати, зокрема транспортні, поштові, податкові тощо відшкодовуються довірителем (установником посередництва) незалежно від оплатності договору. Однак, це не означає, що повірений вправі необґрунтовано витратити грошові кошти з розрахунком на те, що довіритель все відшкодує. Повірений повинен довести, що ці витрати були обґрунтовані, а тягар доказування протилежного лежить на довірителіві.

До порівняння дещо своєрідно цей обов'язок закріплений у договорі комісії. Так, згідно ч. 1 ст. 1024 ЦК комісіонер має право на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням своїх обов'язків за договором комісії, зокрема у випадку, якщо він або субкомісіонер вжив усіх заходів щодо вчинення правочину, але не міг його вчинити за обставин, які від нього не залежали. Із змісту цієї статті вбачається, що комітент зобов'язаний виплати комісіонеру фактичні витрати навіть в тому випадку, коли він не виконав свої обов'язки з підстав, незалежних від нього. Як зазначав ще М. І. Брагінський, витрати комісіонера підлягають безумовному відшкодуванню, якщо вони відповідають двом умовам: 1) відповідають розпорядженню комітента та 2) необхідні для сумлінного виконання доручення [10, с. 288]. Отже, відшкодуванню підлягають необхідні, доцільні та понесені в інтересах довірителя витрати. Вони повинні відповідати змісту доручення та об'єктивно необхідні для його належного виконання.

Доцільним видається питання: «Коли виникає такий обов'язок довірителя: з моменту фактичного понесення витрат чи з моменту виконання обов'язків повіреним в повному обсязі?». Це питання законодавець не врегулював, залишивши сторонам можливість самостійно встановлювати такий термін.

Вважаємо, що цей обов'язок довірителя (установника посередництва) за загальним правилом, повинен виникати після фактичного понесення витрат. Встановлення цього обов'язку довірителя на момент виконання доручення може поставити повіреного у невідгідне матеріальне становище, адже між часом понесення фактичних витрат і часом виконання доручення може пройти тривалий проміжок часу. Тому пропонуємо доповнити п. 2 ч. 2 ст. 1007 та викласти його у наступній редакції: «відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, з моменту їх фактичного понесення, якщо інше не встановлено договором».

Висновки. Таким чином, зважаючи на динамічний характер посередницьких послуг, правове регулювання відносин, спрямованих на надання допомоги у вчиненні юридично значимих дій, потребує більш чіткого регулювання прав та обов'язків як представників так і довірителів. З цією метою доцільно б внести зміни до законодавства з метою уточнення строків виконання обов'язків довірителя, а ч. 2 ст. 1007 ЦК України викласти в наступній редакції:

«Довіритель зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором: 1) забезпечити повіреного в розумний строк засобами, в тому числі грошовими коштами, відомостями, необхідними для виконання доручення; 2) виплатити повіреному в розумний строк аванс, якщо це впливає із змісту доручення, а інше не встановлено договором; 3) відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, з моменту їх фактичного понесення, якщо інше не встановлено договором».

1. Васильєва В. А. *Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія* / В. А. Васильєва. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. – 430 с.
2. Иоффе О. С. *Советское гражданское право* / О. С. Иоффе. – М.: Юрид. л-ра, 1967. – 494 с.
3. Вильнянский С. И. *Курс по гражданскому праву* / С. И. Вильнянский. – Харьков, 1958. – 339 с.
4. Федорченко Н.В. *Договір доручення: автореф.: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03.* / Федорченко Наталія Володимирівна. – Київ, 2004. – С. 8.

5. *Совестное гражданское право: В 2-х т. – Т.2. / Под. ред. О. А. Красавчикова. – М.: Высшая школа, 1985. – 544 с.*
6. *Нырова Н. Н. Сравнительно-правовой анализ переговоров посредничества у праве России и Китая и их применение для организации экспорта российских товаров на рынок КНР: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. / Нырова Наталья Николаевна. – Владивосток, 2003. – 164 с.*
7. *Федорченко Н. В. Договір доручення: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Федорченко Наталія Володимирівна. – К., 2004. – 223 с..*
8. *Венедіктова І. В. Договір довірчого управління майном як форма реалізації правового інституту довірчого управління майном в Україні: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Венедіктова Ірина Валентинівна. – Харків, 2003. – С. 160.*
9. *Реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11933929>*
10. *Брагинский М. И. Пособие к изучению курса торгового права. [2-е изд. испр. и доп.; М. И. Брагинский]. – Киев: Книжный мир. К.К. Семинского, 1915. – 322 с.*

Юсип В.В. Строки в договорі доручення

В статті аналізується практика правового регулювання строків здійснення прав та виконання обов'язків сторонами договору доручення. Особлива увага приділяється строкам виконання обов'язків довірителя. Пропонуються відповідні зміни до ст. 1007 Цивільного кодексу України.

Ключові слова: договір доручення, повірений, довіритель, обов'язки повіреного

Юсип В.В.Сроки в договоре поручения

В статье анализируется практика правового регулирования сроков осуществления прав и выполнения обязанностей сторонами договора поручения. Особое внимание уделяется срокам выполнения обязанностей доверителя. Предлагаются соответствующие изменения в ст. 1007 Гражданского кодекса Украины.

Ключевые слова: договор поручения, поверенный, доверитель, обязанности поверенного

Yusyp V.V. Terms in a Contract of Agency

In the article the practice of regulation of terms of parties' rights and duties of a contract of agency is analyzed. Particular attention is given to the terms of the principal duties. The author proposes amendments to the article 1007 of the Civil Code of Ukraine.

Keywords: contract of agency, principal, agent, duties of an agent/